

USA vinner shoppingronden på KNOCKOUT

Sveriges materiella välstånd är närmare Polens än USA:s som leder välståndsligan. Men blir man verkligen lyckligare av att ha två bilar och en avfallskvarn i vasken? Svaret är enligt Henrik Fogh Rasmussen ett rungande ja.

Av **Henrik Fogh Rasmussen**
Författare och debattör
Översättning av Petter Olofsson
Illustration av Joanna Andreasson

R

RONALD REAGAN SADE en gång att han skulle vilja få upp Sovjetunionens ledare Michail Gorbatsjov i en helikopter över USA: "Jag skulle be honom peka på några hus som vi skulle landa vid. Så skulle han se hur amerikaner bor, i rena och fina hus, med två bilar eller en båt på garageuppfarten."

En av de väsentligaste skillnaderna mellan Amerika och resten av världen har alltid varit det enorma materiella välstånd som vanliga amerikaner åtnjuter. Jag glömmer aldrig mitt första besök i Polen i mitten av 1990-talet, och den enorma skillnaden mellan Väst- och Östeuropa som jag kunde se med egna ögon. När jag 1998 besökte USA

för första gången var min upplevelse nästan densamma – det var bara det att det nu var Danmark som intog den roll som Polen haft några år tidigare. Danskarnas bilar och bostäder föreföll mig futtigt små jämfört med amerikanernas och danska snabbköp var mindre och hade färre varor att välja emellan. Offentliga platser var i allmänhet mer eftersatta och smutsigare än i USA. Och så vidare.

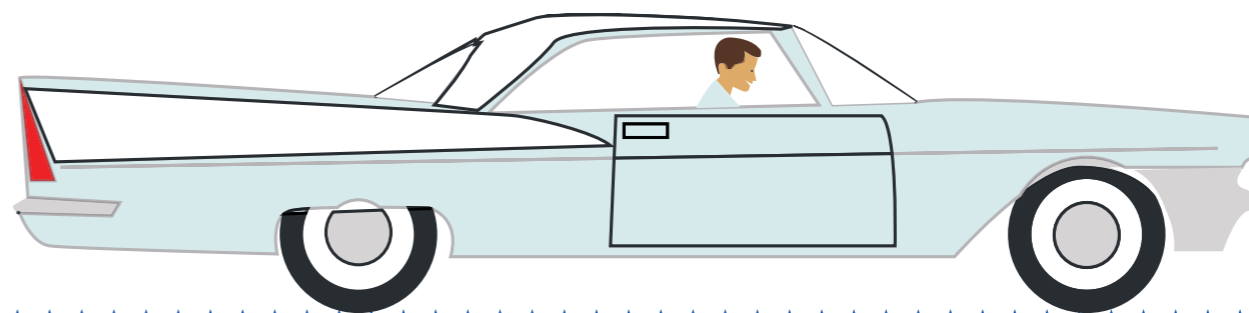
Nu när jag levt i USA i åtta år kan jag konstatera att de allra flesta amerikaner har en långt högre levnadsstandard och livskvalitet än danskar och andra européer. De har mer pengar att handla för och har mer att välja emellan. De bor större och kan köpa proffs som hjälper dem med att sköta bostaden, trädgården och underlätta för dem att få ihop livspusslet.

De skandinaviska länderna anses allmänt vara några av världens rikaste, men om man tittar på privatförbrukningen per invånare, så ligger Norge, Danmark och Sverige på 12, 17 respektive 19 plats i OECD:s ranking – långt efter USA. Under 2002 var skillnaden mellan svenskarnas och amerikanernas

privatkonsumtion (104 procent) faktiskt större än skillnaden mellan konsumenternas i Polen och Sverige (92 procent).

Enligt det så kallade "Tax Misery Index" som *Forbes Magazine* upprättat, har ett amerikanskt par med två barn och en samlad inkomst på 200 000 euro således 143 200 euro kvar efter skatt, jämfört med 92 400 euro i Danmark och 95 000 euro i Sverige. "Rika" danskar och svenskar har det inte mycket bättre än den genomsnittlige amerikanen. De 10 procent rikaste danskarna hade år 2000 således en genomsnittlig inkomst på bara 123 procent av den amerikanska medianinkomsten (efter skatt och sociala transfereringar). Den motsvarande siffran för den rikaste tiondedelen av svenskarna var 113 procent.

MAN SER OCKSÅ stora och små bevis på den amerikanska privatkonsumtionen i stort sett överallt. Till exempel är kundvagnarna i stormarknader som Wal-Mart, Target och Harris Teeter dubbelt så stora som i danska Føtex, där jag jobbade i kassan under min gymnasietid. Utbudet av varor är långt större i de amerikanska snabbköpen, och man

köper varor som mjölk och juice i fyraltersdunkar i stället för enlitersförpackningar. Kvaliteten och variationen är också mycket god, det finns mat från hela världen.

Utöver de goda möjligheterna till inköp i stormarknaderna, är utbudet av restauranger och specialbutiker enormt i USA jämfört med Danmark eller Sverige. Själv söker jag gärna tillflykt i en bokhandel när övriga familjen är på shoppingtur och just boklådorna är ett bra exempel på de transatlantiska skillnaderna. Bokutbudet i amerikanska kedjor som Barnes & Noble och Borders är således långt större än i danska bokhandlar. Dessutom finns det för det mesta ett kafé i bokhandeln så att man kan slå sig ner och bläddra igenom det man är intresserad av.

Vad gäller restauranger, är det betydligt billigare att äta ute i USA än i Danmark och Sverige – även om man använder den köpkraftskorrigerade dollarkursen på cirka nio kronor per dollar i stället för den vanliga på drygt sex kronor per dollar. Samtidigt är utbudet av restauranger betydligt större än i Danmark.

Amerikanerna har också långt större bilar och bostäder än de vi ser i Skandinavien. I USA går det 759 bilar per 1 000 invånare, jämfört med 354 i Danmark och 456 i Sverige. Till det kommer att amerikanernas bilar generellt sett är större än danskarnas och svenskarnas. Det är inte heller ovanligt att se stora SUV:ar och sportbilar parkerade i socialt belastade kvarter. Danskarna har de största bostäderna i Europa, och ändå har amerikanerna 29 procent mer plats per person än danskarna. Skillnaden mellan USA och Sverige är 57 procent. Och faktiskt har "fattiga" amerikaner (det vill säga de 12–13 procent av befolkningen som U.S. Census Bureau betecknar som fattiga) större bostäder än en genomsnittlig västeuropé.

ÄVEN VITVAROR som till exempel kylskåp är generellt större i USA än i Skandinavien och övriga Europa. Mitt favoritexempel är en "garbage disposal", ett ord som jag inte hittat någon direkt motsvarighet till på svenska eller danska, av den enkla orsaken att jag aldrig har sett en sådan apparat i Skandinavien. Det är helt enkelt en avfallskvarn i köksvasken,

som krossar potatisskal och andra rester och spolar ut dem automatiskt, så att man inte behöver rensa vasken manuellt varje gång man lagar mat. De flesta amerikaner har en "garbage disposal" – bland dem 32 procent av de officiellt "fattiga."

Kritiska röster invänder förstas att livet handlar om mer än materiellt välstånd. Lever man verkligen ett sämre liv för att man ska plocka upp potatisskalen ur vasken och förflytta dem till soppåsen i stället för att bara trycka på en knapp på väggen? Och betyder det verkligen något om en familj har en, två eller tre bilar?

Svaret är ja, ja och åter ja. Hur stort materiellt välstånd människor har spelar roll för dem. Man blir kanske inte lycklig av att trycka på knappen till sin avfallskvarn, men den tid man sparar genom att ha en sådan kvarn kan användas till andra och mer tillfredsställande aktiviteter än köksrengöring. Detsamma gäller den tid en familj sparar på att ha en extra bil så att man är mindre beroende av offentliga kommunikationer – och så vidare.

Materiellt välstånd ger människor

mer tid att fokusera på högre behov i det som psykologen Abraham Maslow kallade behovspyramiden. Om vi fryser och är hungriga, ligger vårt fokus på att skaffa mat, kläder och tak över huvudet. Först när våra grundläggande behov är tillfredsställda, kan vi börja tänka fullt ut på att förverkliga våra drömmar och vår individuella kapacitet. Ju större vårt materiella välstånd är, desto mer överskott har vi att använda för en djupare strävan efter lycka.

USA:S GRUNDLAGSFÄDER förstod denna koppling mellan materiellt välstånd och strävan efter lycka. Thomas Jefferson var starkt inspirerad av den engelska filosofen John Lockes idéer om "comfortable self-preservation" och människans rätt till liv, frihet och egendom. För Jefferson var rätten att tillägna sig materiella ting – alltså rätten till egendom – lika mycket värd som rätten att sträva efter lycka, och därför blev "liv, frihet och egendom" formulerat som "liv, frihet och strävan efter lycka" i den amerikanska självständighetsförklaringen.

Ekonomern Arnold Kling har beteck-

nat amerikaner som "vardags-Lockeaner" och européer som "vardags-marxister." Vardags-Lockeaner ser materiellt välstånd som en naturlig del av den enskilda medborgarens strävan efter lycka. Vardags-marxister ser däremot materiellt välstånd som ett tecken

"Materiellt välstånd skapar sunda och stolta människor."

på att den enskilda medborgaren tillhör en farlig överklass, som förtrycker samhällets lägre klasser.

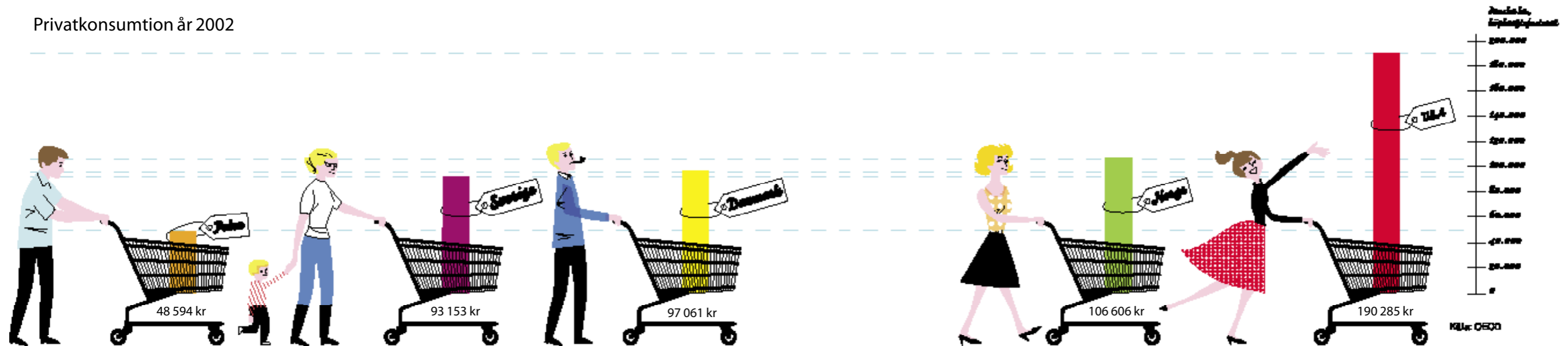
I verkligheten är den viktigaste skillnaden mellan USA och Europa inte amerikanernas ekonomiska försprång, utan deras hållning till det materiella välståndet runt omkring dem. I USA hör jag sällan människor som klagat över att grannen har en stor bil, men om jag skulle köra nerför vilken gata som helst i Danmark i en fin Hummer, skulle det förmodligen snackas illvilligt om detta i

dagar. Ironiskt nog gör bristen på materiellt välstånd människor både småaktiga – och materialistiska.

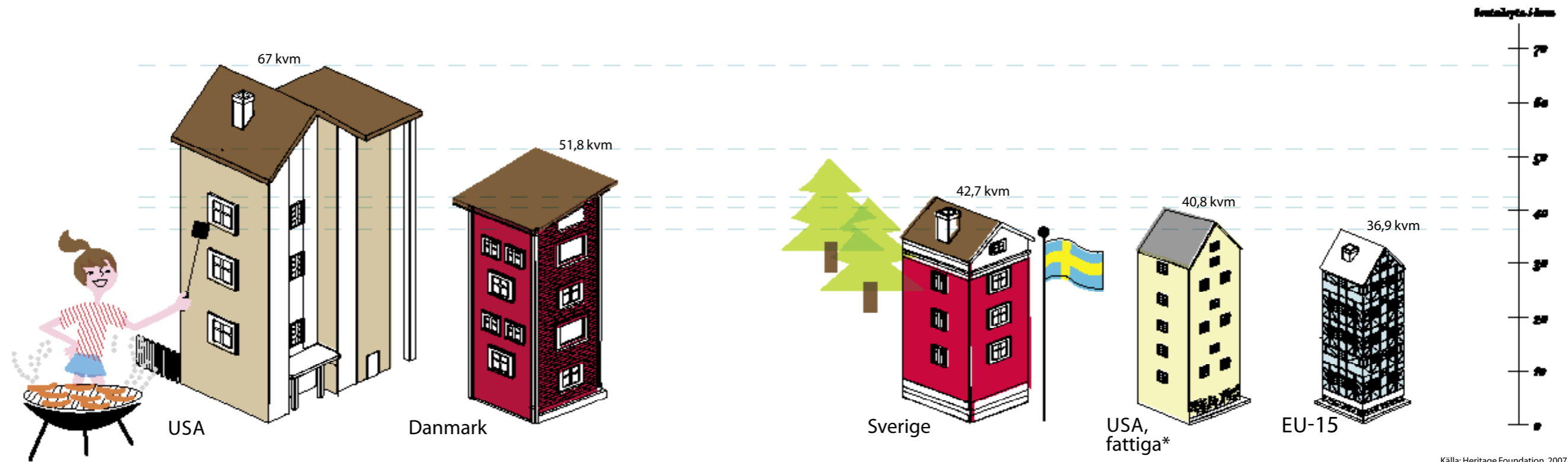
Amerikaner använder sitt överskott till att uppfylla sina drömmar, och därför respekterar de andra människors rätt att göra detsamma. I Danmark och andra europeiska länder härskar däremot jantelagen, eftersom en betydligt mindre del av befolkningen har det materiella (och därmed mentala) överskott som krävs för att utnyttja sin potential fullt ut.

Materiellt välstånd skapar sunda och stolta människor, som är trygga och kan fokusera på det som är viktigt i tillvaron. Därför glädjer det mig alltid när jag ser allt välstånd omkring mig i USA. Jag tycker särskilt om inflygningen till Dulles International Airport utanför Washington DC, där man kan titta ner på förstäderna till huvudstaden i norra Virginia. 2006 hade detta område, Loudoun County och Fairfax County, den högsta medianinkomsten i USA (omkring 100 000 dollar per hushåll, vilket motsvarar 912 000 svenska kronor när man köpkraftskorrigerar), och det är ett nöje att se de många vackra vil-

Privatkonsumtion år 2002

Bostadsyta i kvadratmeter per person

Källa: Heritage Foundation, 2007
* Fattiga definieras som de 10 procent av befolkningen som har lägst inkomst.

lorna, simbassängerna och golfbanorna. Kritiker av den amerikanska modellen säger ofta att ett samhälle ska bedömas efter hur de fattigaste har det – inte de rikaste. Jag anser att denna uppfattning är felaktig. I ett totalitärt samhälle kan det finnas god anledning att förhålla sig skeptisk mot makthavare som skapar stora förmögenheter genom korruption och monopol på makten.

Jag har inte mycket till övers för diktatorer och oligarker som strör andras pengar omkring sig. Men i fria demokratiska samhällen finns det, generellt sett, god grund att beundra rika människor. Det kommer alltid att finnas välbärgade som ärvt sin förmögenhet eller svindlat sig till den, men i ett fritt samhälle är rikedom i normalfallet ett tecken på att man har skapat något som har ett stort värde för andra människor. Bara om man är till nytta för andra människor genom att erbjuda dem service eller en produkt som de är villiga att betala för, kan man bygga upp en förmögenhet.

Enligt Thomas J Stanley och William D Danko, författare till boken *The Millionaire Next Door*, har mer än hälften av

USA:s miljonärer inte ärvt en enda dollar och mindre än en femtedel har ärvt mer än 10 procent av sin förmögenhet.

När man bedömer fria samhällen som USA, Danmark och Sverige bör man i hög grad se hur samhället behandlar dessa rika och produktiva medborgare som skapar välstånd för alla. Och betraktat ur denna synvinkel är USA ett långt mera moraliskt samhälle än Sverige och Danmark.

JAG HAR HAFT danskar på besök i USA, som rättfärdigar det höga danska skattetrycket med att ”ingen enskild person har användning för så mycket pengar”. Men vad kvalificerar andra människor till att avgöra vad jag har, eller inte har, behov av? Vet jag inte det bäst själv?

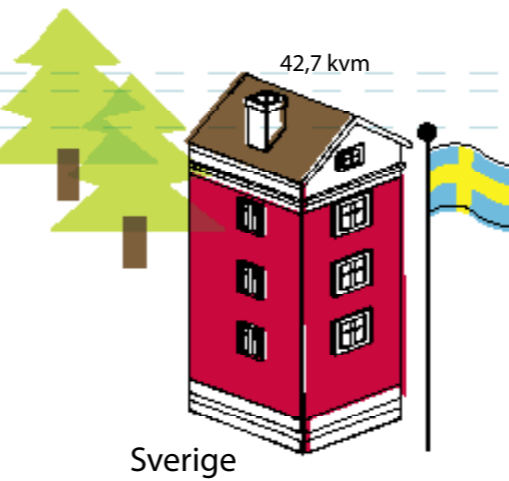
Låt oss ta ett konkret exempel. De flesta danskar som åker på semester till USA skulle aldrig drömma om att köpa flygbiljetter i första klass. Mot den bakgrunden skulle man kanske kunna dra slutsatsen att ingen människa har ”behov” av att åka första klass. Men om man är professionell fotbollsspelare, har man ett stort behov av att vara utvilad

när man kommer fram. Och det ekonomiska värdet av ett mål som görs av en utvilad spelare som sovit i första klass i stället för att sitta och vrida sig i turistklass under åtta timmar, kan vara långt högre än priset för förstaklassbiljetten. Därför är det ofta rimligt att köpa en sådan biljett om man heter David Beckham, eller bara har ett viktigt möte som man ska vara utvilad till.

Många var tidigare emot professionell fotboll, eftersom spelet då bara skulle ”komma att handla om pengar”. Men just eftersom pengarna gjorde det möjligt för spelarna att koncentrera sig på fotbollen i stället för att ha ett vanligt jobb vid sidan av, så förbättrades själva spelet.

Samma princip gäller för alla andra yrken. Materiellt välstånd gör det möjligt för den enskilda att fokusera på det man har en särskild talang för. Om en entreprenör och uppfinnare som Bill Gates får bättre idéer av att köra runt i Porsche och bo i en lyxvilla med sjöutsikt, verkar det ekonomiskt vettigt för både Gates och samhället i stort att han får göra det.

David Beckham och Bill Gates är vis-

Sverige

serligen ytterligheter, men också vanliga amerikaner mår bra av den specialisering och professionalisering som är långt högre i USA än vad man ser i Europa. 2006 arbetade en yrkesverksam amerikan i genomsnitt 1 804 timmar om året, jämfört med 1 577 i Danmark, 1 583 timmar i Sverige och 1 436 timmar i Tyskland. Men om man också räknar in arbetstid i hemmet (som barnpassning, städning, matlagning och hantverksarbete), arbetar européerna lika många timmar som amerikanerna. Till exempel visar en analys gjord av Conny Olovsson vid Stockholms universitet att skillnaden i årsarbetstid mellan Sverige och USA bara är en procent när oavlönat hemarbete räknas in.

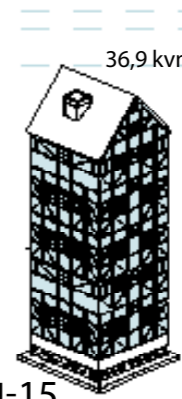
Amerikaner och européer har där-

USA, fattiga*

med lika mycket arbetstid och lika mycket fritid. Skillnaden är att amerikanerna använder sin tid till det de är utbildade till och har talang för, medan européerna i högre grad är tvingade till att använda sin tid till aktiviteter i hemmet som amerikaner har råd att betala för. Européerna må ha fler veckors semester, men de använder å andra sidan sina ”lediga” kvällar, helger och ferier till att städa, laga mat och arbeta i trädgården.

PÅ DET HELA taget verkar det som om amerikaner har mer respekt för tid än européer. Benjamin Franklin sa en gång: ”Älskar du livet? Spill då inte tiden, för den är det stoff som livet är vävt av”. Amerikaner har alltid bråttom att reali-

EU-15

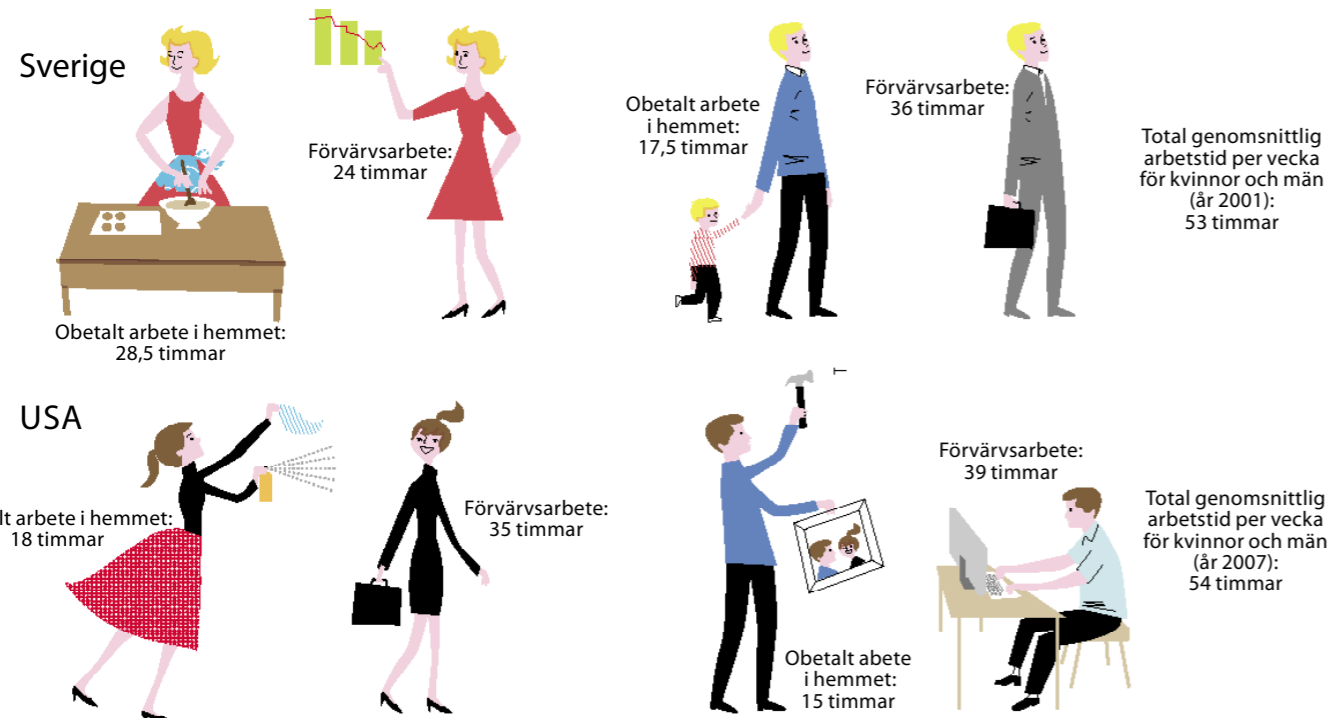
sera sina drömmar, och därför gillar de inte att slösa tid.

Detsamma gäller nästan alla typer av service. Det betraktas normalt som ett tecken på ekonomiskt välstånd att ett land har en stor servicesektor, och sammantaget arbetar betydligt fler amerikaner med service än européer. Det gäller särskilt områden som detaljhandel, grossister, hantverk och byggsektor, där 8–10 procentenheter fler är sysselsatta i USA jämfört med Danmark, Sverige och de flesta övriga EU-länder. Det gör att det är betydligt enklare att hitta en hantverkare när köket ska renoveras eller bilen ska lagas. Ett bra exempel är kedjan Jiffy Lube, som utför oljebyten och byter däck och reparerar bilen blixtnsnabbt. Personalen på Jiffy Lube är kanske inte lika snabba som pit stop-gänget på en formel 1-tävling, men arbetsmetoderna är liknande och man kan vara ute på vägen igen inom en halvtimme.

USA har också en större del av sin arbetskraft sysselsatt i finans- och näringslivssektorn än de skandinaviska länderna. (Luxemburg, Holland och Storbritannien är de enda EU-länder-

”Européerna må ha fler veckors semester, men de använder å andra sidan sina ’lediga’ kvällar, helger och ferier till att städa, laga mat och arbeta i trädgården.”

Arbets­tid för kvinnor och män per vecka i Sverige och USA.

Källa: SCB och Bureau of Labor Statistics

Svenskar och amerikaner arbetar lika mycket – men amerikaner får lön för fler timmar.

na som ligger över USA i denna sektor). Och det är inte bara på Manhattan man möter denna högt utvecklade del av den amerikanska servicesektorn.

Tack vare internet kan många serviceverksamheter arbeta nästan varifrån som helst. Jag har till exempel jobbat med ett företag inom grafisk design som ligger i Colorado, eftersom statens vackra natur och skidorter gör den till ett attraktivt ställe att bo på för medarbetarna. Stadsplaneraren Joel Kotkin kallar detta fenomen ”den digitala geografin” och pekar på städer som Jackson Hole i Wyoming och Park City i Utah, som har vuxit kraftigt på senare år tack vare internet och den högutvecklade servicesektorn. Fler och fler amerikanska familjer har således möjlighet att bo i natursköna och attraktiva områden och samtidigt ha en typ av utmanande och tillfredsställande arbete som tidigare bara fanns i storstäderna.

Den enda delen av servicesektorn där Danmark och Sverige har en markant större del av sin arbetsstyrka sys-

selsatt jämfört med USA, finns inom sjuk- och hälsovården. Men även här förefaller servicen vara betydligt bättre i USA än i Skandinavien. Väntelistorna i amerikansk sjukvård är kortare, och behandlingen av högre kvalitet. Visst finns det fler läkare per invånare i Skandinavien, men de amerikanska läkarna arbetar mer effektivt. Anledningen till detta är i hög grad att lönerna är högre och skatterna lägre i USA, vilket ger större incitament till att effektivisera och investera i modern utrustning.

Särskilt inom specialområden, som tandläkare och ögonläkare, ser jag stor skillnad på USA och Europa. Det är långt billigare att operera ögonen med laser i USA än i Danmark, och faktiskt kan jag ofta identifiera personer som amerikaner bara genom att titta på deras perfekta tänder. Som Russell Crowe uttrycker det i filmen *A Good Year* vid mötet med Abbie Cornish: ”Bara USA utfärdar såna tänder.”

Så ja, amerikaner har ganska stor anledning att le. ☺

HENRIK FOGH RASMUSSEN emigrerade till USA 2000 och han är i dag kommunikationsrådgivare i Washington DC. Han har en M.A. i statsvetenskap från University of Pennsylvania och han kom 2007 ut med boken *Amerikanske Tilstande* (Cepos, Köpenhamn), som gör upp med myter om ekonomiska och sociala förhållanden i USA. Han föreläser ofta om Amerika i sitt gamla hemland. Han växte upp i staden Skals på norra Jylland och hans far är Danmarks statsminister.

NEO SER FRAM EMOT FRAMTIDEN. Neo gillar förändring. Därför delade vi i början av året för första gången ut vårt pris Årets förändrare. Då gick det till Percy Barnevik för hans insatser i självhjälpsorganisationen Hand in Hand.

Nu är det dags att hitta en ny vinnare. Och vi vill ha din hjälp. På www.magasinetneo.se kan du fram till den **10 november** nominera den eller de personer du tycker är det här Årets förändrare. De kan finnas i både samhälls- och näringsliv – eller bo på din gata.

Och som vanligt söker vi den eller de som förändrat med mer än bara ord. Som har åstadkommit skillnad i verkligheten. Som vet att verklig förändring innebär hårt arbete, ofta långt utanför mediernas strålkastarljus, och minst lika ofta utan annat stöd än sig egen övertygelse. Som har visat mod och långsiktighet. **Det vill vi belöna.**

I prisjuryn sitter bland andra **Sofia Nerbrand** (Neo), **Thorbjörn Larsson** (direktor Ersta Diakoni), **Barbara Bergström** (grundare Internationella engelska skolan), **Sven Hagströmer** (finansman) och **Marianne Nivert** (styrelseprofess).